

Stolpersteine – Vossenlaan 257 (Sophie de Jong, Nathan de Vries, Judith de Vries, Channah de Vries)

Sophie de Jong (Nijmegen, 10 april 1918)

Nathan de Vries (Haarlem, 12 november 1904)

Judith de Vries (Nijmegen, 29 juni 1939)

Channah de Vries (Amsterdam, 2 april 1943)

Onderstaand artikel schreven we vanwege de legging op 19 april 2023 van Stolpersteine bij het pand Vossenlaan 257, die herinneren aan de vervolgingen waaraan de bewoners blootstonden.¹

Verboden voetbal te kijken

Op zondag 28 februari 1943 zitten Nathan de Vries en Mozes Lezer nietsvermoedend van een afstand op een paaltje naar een voetbalwedstrijd te kijken. Het is Joden dan uitdrukkelijk verboden om bij sportwedstrijden aanwezig te zijn, zoals toen alle openbare gelegenheden voor Joden waren verboden, maar dit lijkt onschuldig. Wie de politie heeft gewaarschuwd weten we niet, maar het kan bijna niet anders dan dat het een buurtgenoot uit de Hazenkamp is geweest, waar Nathan op nummer 257 woont.² Hoe het ook zij, twee dagen na de wedstrijd³ staan de agenten Wiebe en De Ruiter voor zijn deur. Hij is op dat moment niet thuis, maar buurtgenoten melden dat Nathan bij de Nijmeegse afdeling van de Joodse Raad werkt, en waarschijnlijk in de Gerard Noodstraat is, in het gebouw van de synagoge of in de woning van rabbijn Salomons, waar de Nijmeegse afdeling van de Joodse Raad is gevestigd. Daar wordt hij inderdaad aangetroffen. Hij wordt meegenomen

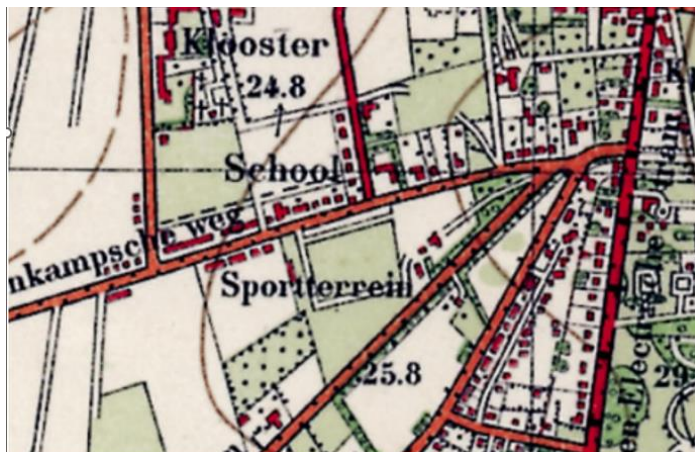
¹ Wij danken hier speciaal Channah Koppel-De Vries en Fred van der Weijden, de man van Judith. Zij vertelden ons allerlei bijzonderheden. Ook een deel van de foto's en enkele documenten kwamen van Channah en Fred. Dit artikel is verder onder meer gebaseerd op notities die Hans (Henri) de Jong, een broer van Sophie de Jong, voor enkele verwanten maakte in augustus 1998; en op dagboeknotities die een andere broer van Sophie, Jaap de Jong en zijn vrouw Hannie Levitus maakten. De documenten werden ons ter beschikking gesteld door Lennie de Lange en Nicolette Balledux, waarvoor veel dank.

² Er woonden meerdere NSB'ers in de wijk, zoals op Vossenlaan 18 en op Hertstraat 70.

³ De agent van de Politieke Dienst Wiebe heeft het over de arrestatie op de maandag, dat is dan 1 maart. Maar volgens brondocument Regionaal Archief 2 (Archief Secretariaat), inventarisnummer 13325-13398, Stukken betreffende de declaraties bij het rijk voor transport-, onderhouds-, begrafenissen en logieskosten van gevangenen, werden zij ingesloten op 2 maart en op 3 maart overgebracht naar Arnhem. Verstappen, hoofd van de Politieke Dienst, weet wel wie er naar de politie was gegaan, maar weigert na de oorlog de naam te geven. Het onderzoek naar de arrestatie komt uitgebreid aan bod in de vooronderzoeken tegen de agent Wiebe; zie met name Nationaal Archief, CABR, Bijz. Strafkamer Arnhem 62 en CABR 23 (Wiebe).

naar het hoofdbureau van politie aan het Valkhof, waar hij wordt ingesloten. Eerst wordt hij naar Verstappen gebracht. De Ruiter verklaarde daarover later: “Verstappen zei tegen de Vries, toen wij deze bij hem binnenbrachten ‘Zo daar hebben we de voetballer,’ waarop De Vries zei dat hij slechts vanaf de Vossenlaan had staan kijken en niet op het voetbalterrein was geweest”. Ook zijn vrouw Sophie de Jong wordt gesommeerd om met haar dochter van drie (Judith) op het bureau te verschijnen. Vreda Does, hun buurvrouw op nummer 259 (echtgenote van Arend Greve) op nummer 259 brengt de driejarige Judith met de tram naar het bureau; Sophie, die op dat moment hoogzwanger is, moet te voet, want ze mag als Joodse niet van de tram gebruik maken. Ook Mozes Lezer wordt op die dag ingesloten, met zijn vrouw Jeannette Manassen en hun zoon Menno.

In de loop van de middag van de arrestatie wordt door Raphael (Bob) Israël van de Joodse Raad nog wat bagage met een handkar bij de woning opgehaald, vooral voor de kinderen en voor de zwangere Sophie. In het huis van het gezin Lezer-Manassen aan de Timorstraat waren kort erna de agenten Kaal en Jonker al bezig de inboedel over te brengen naar het gebouw van Unitas aan het Valkhof, maar uiteindelijk is er toch toestemming gekomen de inboedels al dan niet deels over te brengen naar Amsterdam, de stad waar zij zich gedwongen moesten vestigen. Dit gebeurde door het verhuisbedrijf Schaap.

Waarschijnlijk keken zij naar een bekerwedstijd van Quick op het terrein gelegen tussen Vossenlaan en Hazenkampseweg. Rechts het terrein, ingang Hazenkampseweg.

Sophie en Nathan

Sophie werd op 10 april 1918 in Nijmegen geboren. Haar ouders, Israël de Jong (Millingen, 23 augustus 1884) en Johanna Bronkhorst (Nijmegen, 6 februari 1888) hadden vijf kinderen, een ervan stierf heel jong. De anderen waren Jaap (Jacob, 6 februari 1915), Sophie (10 april 1918), Hans (Henri, 10 november 1919) en Albert

(29 juni 1923).⁴ Na enkele verhuizingen binnen Nijmegen woonden ze in 1930 op Driehuizerweg 68.⁵

Johanna en Israël, de ouders van Sophie en haar broers. Waarschijnlijk achterzijde huis Driehuizerweg, nu Heyendaalseweg.

⁴ Israël de Jong had zeven broers en zussen, allen geboren in Millingen. Een van hen stierf op jonge leeftijd. Zijn moeder Jetta Coopman stierf in 1931 in Nijmegen, zijn vader Jacob verhuisde naar Rotterdam. Met zijn ongehuwde dochter Fronika woont hij in een huurappartementje, op twee hoog in de Adrien Mildersstraat. De 92-jarige sukkelt met zijn gezondheid en wordt begin 1943 opgenomen in het Joodse ziekenhuis Megon Hatsdek (Verblijf der Weldadigheid). Op 26 februari 1943 wordt dit ziekenhuis ontruimd. Op 10 maart 1943 worden ze in treinwagons geladen en naar Sobibor getransporteerd. Naast Fronika worden nog drie broers en zussen vermoord in de Shoah, onder wie zijn zus Saara, die bij de grote razzia op 17 november 1942 in Nijmegen wordt opgepakt. Izaak overleeft de vernietigingskampen weliswaar, maar zijn vrouw en kinderen worden vermoord. Ook de broer Michiel overleeft, hoogstwaarschijnlijk door onderduik, maar verliest eveneens zijn dochter Hanna en zijn vrouw, van wie hij eerder gescheiden was. Een mooi portret van de hele familie in: Bas van der Hoeven, *Het tragische lot van de Millingse slagersfamilie De Jong*, in: Jaarboek Millingen 2021. Jetta Coopman was dochter van Carolina Cahnter en Israël Coopman. In Eijsden was dit vanouds een Joodse slagersfamilie. De ouders van Johanna Bronkhorst overlijden in 1912 en 1923. Zij had tien allemaal in Nijmegen geboren broers en zussen: Abraham (18 juni 1886 - 1945), Hijman (1889 - 1918), Marinus (28 februari 1892, hij emigreert naar Texas), Hendrina (25 maart 1893), Sophia Bronkhorst (20 november 1894, zij emigreert naar Indië en overlijdt daar in 1945 in een kamp), Elisabeth Bronkhorst (12 april 1896, zij gaat naar Den Haag), Flora Bronkhorst (22 augustus 1897 - Rotterdam, 1976), Charlotta Bronkhorst (30 oktober 1898 - Den Haag, 22 april 1965), Lehman (Leo) Bronkhorst (29 november 1900 - Oostenrijk, 1960 - hij publiceerde enkele dichtbundels) en Mietje Bronkhorst (23 april 1885). Zij gaat met haar man Willem Rosière in 1920 naar Duitsland. Zij woonde daar nog samen met de landschapsschilder Joseph Ohligschläger. Zij wordt op 14 februari 1941 vermoord in een gaskamer in het Vernietigingsinstituut Hadamar, gelegen tussen Koblenz en Frankfurt. In ieder geval Mietje en Abraham zijn omgekomen in de Shoah. Abraham was CPN'er en hij werd gefusilleerd bij Overveen. Eerder was hij ontsnapt uit Kamp Westerbork, waarna hij zijn verzetswerk hervatte.

⁵ Aanvankelijk genummerd 68, later 26, nu het bestaande pand Heyendaalseweg 26.

Jaap, Hans, Sophie en Albert

Nathan was corrector en kwam in 1935 uit Haarlem naar Nijmegen, waar hij als chef-corrector bij een drukkerij ging werken. Hij bezocht regelmatig de Nijmeegse Joodse Jeugd Vereniging, waar Sophies broer Hans lid van was. Via hem leerde hij Sophie kennen en binnen de kortste tijd was hij kind aan huis op Driehuizerweg 68 waar Sophie, Albert en Henri met hun ouders woonden. Jacob (Jaap) woonde toen niet meer thuis, hij werkte voor een grossier in kledingmateriaal, Smatte, in Roermond en woonde daar op kamers, Swalmenstraat 16. In augustus 1938 verloofde hij zich met Henriëtte (Hannie) Levitus, die bij haar ouders woonde op de Grote Markt 37. In 1940 trok hij bij dit dan net naar de Vossenlaan 28 verhuisde gezin in.

Judith de Vries, ca. eind 1939

Hannie Levitus en Jaap de Jong kort voor de oorlog. Rechts het gezin De Jong- Coopman. Vanaf links: Saara, Izaak, moeder Jetta, vader Jacob, Israël Spanjer en Carolien.

Nathans vader was opperrabbijn in Haarlem, en deze had, zodra hij hoorde dat het tussen Sophie en Nathan menens werd, de Nijmeegse rabbijn Salomons om inlichtingen gevraagd over de familie De Jong. Salomons verzekerde de opperrabbijn dat het huishouden en het eten bij Johanna Bronkhorst koosjer was, ook al was de familie niet religieus; Nathan en ook Simon zelf konden daar met een gerust hart gaan eten.⁶ Op 8 september 1938 trouwde Sophie met de veertien jaar oudere Nathan. Ze gingen enkele huizen verder in de Driehuizerweg wonen, op nummer 60.⁷ In juni 1939 werd hun dochter Judith geboren. Eind 1939 of begin 1940⁸ verhuisden Sophies ouders met Albert en Hans naar Utrecht, “omdat ze zich achter de Waterlinie veiliger voelden”. Ze gingen daar wonen op Molièrelaan 8.

Voor de oorlog was zij, zoals haar broer Hans, actief bij de opvang van Joodse vluchtelingen uit Duitsland: “We waren zeer betrokken vanwege mijn zwager, mijn zus’ man, Nathan de Vries. Ik was zeer betrokken bij de Joodse jeugd sociëteit. We

⁶ Simon en zijn vrouw verhuisden tijdens de oorlog mogelijk gedwongen van Haarlem naar Amsterdam. Hij gaf zelfs in mei 1943 nog cursussen voor het Bureau Culturele Zaken van de Joodse Raad. Simon Philip de Vries is de schrijver van het standaardwerk *Joodse riten en symbolen*. Hij was een overtuigd zionist en schreef over zijn ervaringen tijdens een reis naar Palestina. Zijn schoonzoon Eli Dasberg schreef de biografie: *Rabbijn Simon Philip de Vries, Neede 1870 - Bergen Belsen 1944. De geschiedenis van zijn leven* (Lochem 1973), die wij nu niet gebruikt hebben.

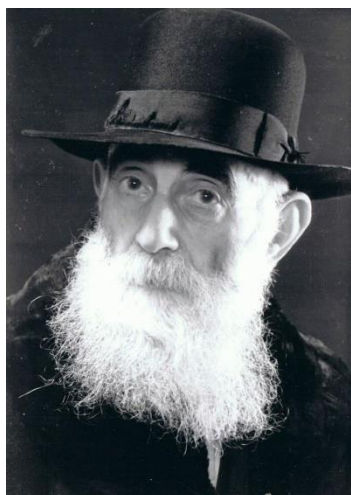
⁷ Aanvankelijk genummerd 60, later Driehuizerweg 18, nu het bestaande pand Heyendaalseweg 18

⁸ In de herinnering van Hans in september 1939; volgens de Persoonskaart in april 1940.

hielpen Duitse Joden om uit Duitsland te komen. We smokkelden ze uit Duitsland en we moesten ze over de brug zien te krijgen. Dit was de brug over de rivier de Waal. We brachten de Joden over de brug en deden dit op een slimme manier. We liepen namelijk over de brug als een verliefd stel”, vertelt Hans (eigenlijk Henri) in een interview.⁹

Twee keer Moliërelaan: linker foto met nummer 8 vooraan, rechter foto met nummer 8 achteraan. Hier zijn Judith en Channah na de oorlog bij hun grootouders De Jong-Bronkhorst opgegroeid.

Simon Philip de Vries, de vader van Nathan

Toen het Duitse leger op 10 mei 1940 Nederland binnenviel en naar Nijmegen oprukte, sloegen Nathan en Sophie met hun kleine dochter op de vlucht. Na een gevaarlijke tocht belandden ze in een dorpje in de buurt van Aalsmeer, waar ze door protestantse boeren werden opgenomen. Die waren, zo schrijft Hans later, zeer verbaasd, ze hadden kennelijk geen weet van de dreiging voor de Joden gezien; maar ze ontvingen de vluchtelingen hartelijk. We weten niet precies wanneer maar al kort daarna keerden Sophie, Nathan en Judith terug naar Nijmegen, waar ze op Vossenlaan 257 gingen wonen, in dezelfde straat als waar Sophies broer Jacob (Jaap) bij de familie Levitus op nummer 28 was ingetrokken.¹⁰

⁹ Interview op 1 september 1995 met Henri de Jong in Toronto, Canada in het kader van het Spielbergproject.

¹⁰ Zie hiervoor ook ons artikel *Stolpersteine – Vossenlaan 28 (Leentje Cohen, Jacob Levitus en kinderen)*.

In 1940 en 1941 ondergaan ze de Verordeningen en wat al niet zoals de andere Joodse inwoners van Nijmegen. Nathan verliest zijn werk. In februari 1941 moeten zij zich verplicht laten registreren als Joden bij de Afdeling Bevolking van de gemeente.

20	"	SEALTIEL, David	42	1,--
20	"	VAN RAAP, Marianne	42	1,--
20	"	DE VRIES, Nathan	43	1,--
20	"	DE VRIES, Judith	43	1,--
20	"	DE JONG, Sophie	43	1,--
20	"	PHILIPP, Charlotte	44	1,--
20	"	SLAGER, Jozeph	45	1,--
20	"	COHEN, Frederika	46	1,--
20	"	OOSTING, Frederik	46	1,--

Registratie op 20 februari 1941. Zij betalen f 1.

Hun vermogen wordt in 1941 en 1942 in twee etappen in beheer genomen. Ze maken mee dat overal in Nijmegen de verbodsborden komen te staan, ze moeten de jodenster dragen, de radio wegbrengen en Nathan levert zijn fiets in. Hij was ook betrokken bij het sociale werk van de Joodse Gemeente en zal ook in die rol de paniekverhalen gehoord hebben.

De familie van Sophie, allen zoeken een uitweg

Nathan en Sophie spraken met andere Joodse inwoners en zeker ook met anderen over de enorme dreiging. Zij zullen ook zeker veel hebben doorgenomen met de verwanten van Sophie. Het gezin woonde vanaf begin mei 1941 op de Vossenlaan achteraan, meer naar voren op nummer 28 woonde de broer van Sophie, Jaap.

De verwanten van Nathan – die allen niet in de buurt woonden - beschikten bijna allemaal over een Sperre, maar die van Sophie niet. De *Sperren* waren in het begin van de herfst 1942 verdeeld, Sophie zelf kreeg er een op grond van het werk van Nathan. Maar haar familie zal op allerlei manieren overwogen hebben wat de mogelijke uitwegen waren.

Haar twee andere broers, Albert en Hans, en hun ouders Israël en Johanna woonden in 1942 in Utrecht. Kort na de trouwdag van Jaap en Hannie besloten de ouders om onder te duiken. Israël kwam toen net uit het ziekenhuis na een kleine operatie vanwege zijn hamertenen. Het vermogen van het paar was onder beheer gesteld bank Lipmann&Rosenthal. Van het contant geld dat hij nog bezat gaf hij zijn twee zonen ieder f 1.000. Omdat het avond was en vanwege de avondklok niemand meer op straat mochten, sliepen beide zoons die nacht thuis. De volgende morgen namen ze afscheid.

In het begin van hun onderduik verbleven Johanna en Israël in Nijmegen, later verhuisden ze naar Loosdrecht, waar ze korte tijd verbleven. Van daaruit vertrokken

ze naar Breda waar ze onderdak vonden bij een zakenvriend. Hier kwamen ze in contact met iemand die hen voor een bepaald bedrag naar Zwitserland zou brengen. Toen de dag van vertrek was aangebroken en hun verteld werd waar zij geld en waardevolle sieraden moesten opbergen (Israël had in zijn broek de binnenzakken van een colbert- of overjas laten naaien en Johanna gebruikte haar BH), vertrokken ze per bus naar een dorpje dicht bij de Belgische grens. Vandaar ging het te voet via een smal weggetje de grens over. Even voorbij de bocht in de weg zou een auto staan die hen naar een station zou brengen voor de verdere reis naar de Franse grens. Het bleek dat de auto toebehoorde aan een paar SS'ers en deze namen alle sieraden en geld van hen af. Dit duurde slechts enkele ogenblikken; zij wisten kennelijk waar alles verborgen was. De SS'ers commandeerden vervolgens "Zurück!" Ze gingen terug en namen in het dorp de bus naar Breda en gingen naar hun vriend waar zij nog enkele weken bleven om daarna terug te keren naar Nijmegen.¹¹ Ze vonden onderdak in Nijmegen bij het paar Gerritje Malgo en Cornelis Metzger in de Van Slichtenhorststraat 40 en overleefden zo het terreurregime.¹²

Jaap en Hannie

Jaap trouwde nog in 1942 met Hannie Levitus. Ze ontkwamen na een gevaarlijke tocht door België en Frankrijk naar Zwitserland, waar ze de oorlog overleefden en waar hun zoon Albert werd geboren. De tocht ondernamen ze gedeeltelijk samen met haar ouders Jacob Levitus en Leentje Cohen en haar zus Yvonne. Hun wegen scheidden in Bordeaux: Hannie en Jaap besloten daar om na een eerdere mislukte poging nogmaals te proberen de demarcatielijn tussen het door de Duitse troepen bezette deel van Frankrijk en Vichy-Frankrijk over te steken, maar de andere drie waren uitgeput en moedeloos en keerden terug naar Nijmegen, waar ze onderdoken. Leentje en Jacob werden verraden en opgepakt. Yvonne zat vanaf begin 1943 ondergedoken in Terwinselen in Zuid-Limburg en maakte daar de bevrijding mee.¹³

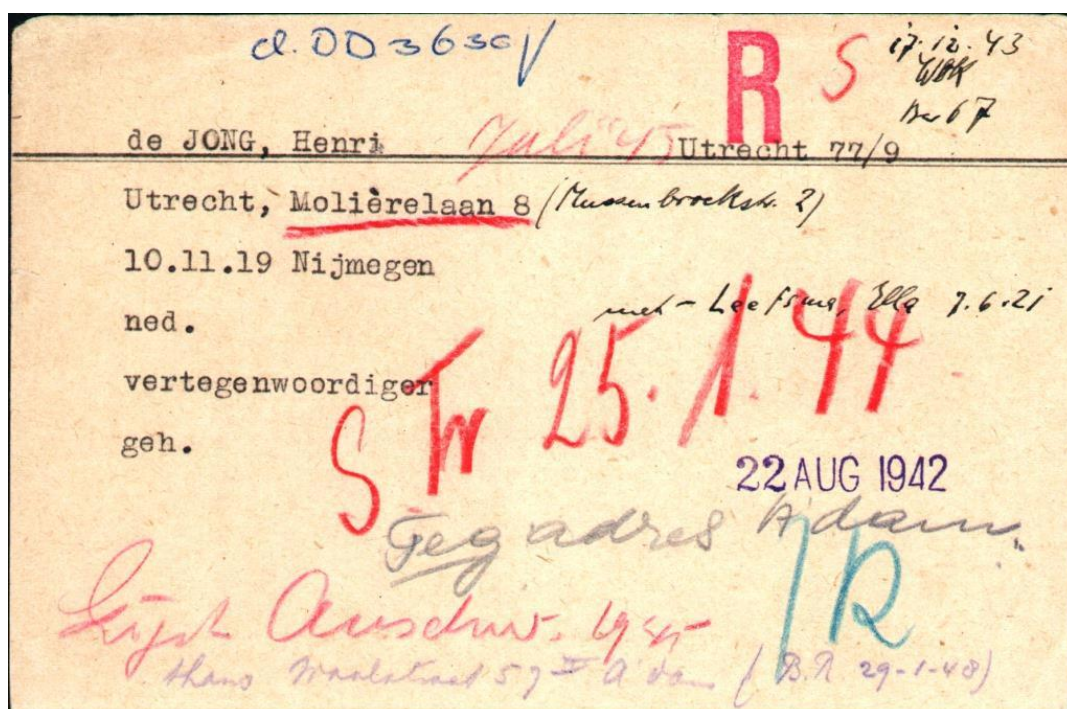
Hans en Ella

Henri, roepnaam Hans, was op 27 juli 1942 in Utrecht getrouwd met Ella Leefsma (Rotterdam, 7 juni 1921). Zijn ouders waren erbij, Jaap de Jong was getuige. De vader van Ella was oprichter en eigenaar van 'Leefsma Groothandel in Meubelstoffen en Materiaal'. Toen veel Joden in Utrecht een oproep kregen om zich

¹¹ Zo hebben zij het later aan hun zoon Hans verteld, die het opschreef voor zijn verwanten. Wat wij hier noteren over de onderduik van de ouders, van Hans en van Albert is grotendeels op deze aantekeningen gebaseerd.

¹² Op 22 januari 1948 verklaart Kees Metzger: "In het jaar 1943 was de heer de Jong en zijn vrouw bij mij ondergedoken. Greven, een buurman van de Vries, aan de Vossenlaan berichtte ons over de arrestaties". Zij waren dus in maart 1943 ondergedoken bij Metzger en Malgo en hadden contact met Greven. Verklaring in: Nationaal Archief, CABR, Bijz. Strafkamer Arnhem 62.

¹³ Zie het artikel op deze site: *Vossenlaan 28 - Leentje Cohen, Jacob, Henriëtte en Yvonne Levitus*.

Hans beschrijft het vervolg aldus: “De mannen werden direct na het uitladen gescheiden van de vrouwen en de kinderen. Daarna moesten wij langs een stel SS-officieren (o.a Mengele) lopen en werden ongeveer 250 mannen (waaronder ik) geselecteerd. Dit gebeurde ook bij de vrouwen. Degenen die niet geselecteerd werden gingen op vrachtwagens direct naar het crematorium van Birkenau. Dat is het laatste wat ik van Ella zag, met een vreemde baby op haar arm. Ze zwaaiden naar mij. Wij werden in een barak opgesloten en twee dagen later per vrachtwagen

¹⁵ Gegevens op de systeemkaart van de Joodse Raad. Hans herinnerde zich andere tijdstippen.

naar Günthergrube gebracht. Dit was een nieuw kamp voor ongeveer 500 gevangenen. Wij moesten helpen met de bouw van een kolenwasserij. Het werk was zwaar, en het eten slecht. Ik werd ziek en werd naar Birkenau naar de ziekenbarak gebracht. Dit was in september 1944. Daarna heb ik gependeld van de ziekenbarak naar het werkkamp. Als ik vermoedde dat er een selectie in de ziekenbarak zou komen (zij die er slecht uitzagen werden naar het crematorium gestuurd) meldde ik mij 'arbeidsgeschikt' en werd ik naar het werkkamp gestuurd etc.etc. Het was geloof ik 20 februari¹⁶ toen de Duitsers het kamp verlieten. Helaas kwamen zij een paar dagen later weer terug en moest iedereen op het appèl verschijnen. Zij die te ziek waren om op appèl te verschijnen, werden in de barak doodgeschoten. Dit was voldoende om ons te overtuigen dat het je geraden was om de barak uit te komen. We werden te voet uit het kamp gevoerd op de weg die naar het kamp Auschwitz leidde. Toen we bij de spoorbrug kwamen, zagen wij een Duitse ordonnans op een motor die de soldaten toeriep dat de laatste trein daar beneden klaar stond om te vertrekken, dus renden alle soldaten naar die trein en waren wij vrij en wandelden door naar kamp Auschwitz, waar twee dagen later de Russen kwamen en wij dus officieel bevrijd waren. Dat was op 27 februari 1945."¹⁷ Hans had het matriculenummer 172927 gekregen. Hans overleefde de verschrikkingen en zag zijn ouders na de oorlog weer terug. Hij leerde Johanna (Hanni) van der Hoeden kennen (Rotterdam, 3 maart 1922) en trouwde met haar op 19 juni 1947. Ze kregen twee kinderen, Tamara en de na hun verhuizing naar Israël geboren Yoram. Na Israël ging het gezin naar Canada.

Links: Ella Leefsma; rechts: Leo Leefsma, de vader van Ella (waarschijnlijk) en Johanna Bronkhorst, moeder van Hans.

¹⁶ Wij nemen nu aan dat het iets eerder was, rond 18 januari. Veel gevangenen werden toen eerste naar Geleiwitz gedirigeerd.

¹⁷ Aantekeningen van Hans. In het kamp waren tot 600 mannen tewerkgesteld vooral als mijnwerker. De commandant van het kamp was *SS-Oberscharführer* Alois Frey en er waren tussen de 20 en 40 *SS*-bewakers van de 3^e *Wachkompanie Monowitz*. Ook hier verwacht Hans januari en februari.

Albert

Ook Albert dook onder, ergens in Loosdrecht. Hij werd opgepakt, arriveerde op 4 juni 1943 in Westerbork (strafbarak 67), en ging vier dagen later al op transport naar Sobibor, waar hij onmiddellijk Hans heeft hem daar nog opgezocht, maar vond de plek niet veilig.

Jaap, Albert, Sophie en Hans de Jong

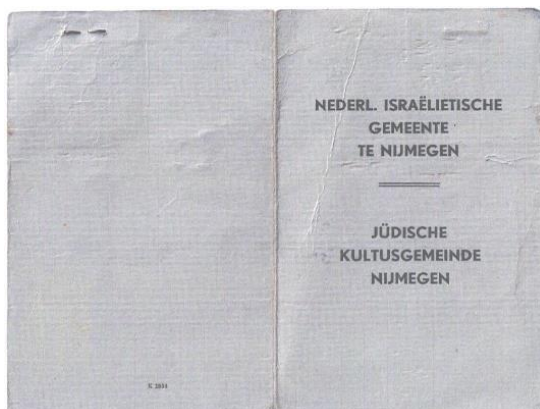
Naar en in Amsterdam

Keren we terug naar Nathan, Sophie en Judith en naar de gebeurtenissen in maart 1943. Nathan was adjunct-secretaris bij de Joodse Raad in Nijmegen; hij beschikte vanwege deze functie sinds circa september 1942 over een *Sperre*, waarmee hij 'voorlopig', zoals dat zo mooi heette, was vrijgesteld van deportatie 'naar het oosten'. Ook Sophie en dochter Judith waren hierdoor *gesperrrt*. Mozes Lezer beschikte met zijn gezin ook over zo'n *Sperre*. In de loop van 1942 waren alle Joodse

inwoners die geen *Sperre* hadden¹⁸ uit Nijmegen weggevoerd, behalve zij die waren ondergedoken en vervolgens niet waren opgespoord.

VERKLARING BESCHEINIGUNG zur Vorlage bei allen Behörden		Stempel Joodsche Raad voor Amsterdam	
De hiernevens gefotografeerde Der/Die nebenstehend Abgebildete		Joodse Raad voor Amsterdam Plaatselijke Afdeling Nijmegen	
geboren <u>12-11-1904</u> te <u>Haarlem</u>		Handtekening Unterschrift <i>Vromen</i>	
persoonsbewijs <u>N53</u> Nr. <u>051895</u> Kennkarte		Bestuurslid Doodgraverscollege Mitglied des Vorstands für	
wonende te <u>Nijmegen</u> wohnhaft zu		NED. ISRAËL. GEMEENTE TE NIJMEGEN JÜDISCHE KULTUSGEMEINDE NIJMEGEN	
is bij de Ned. Israël. Gemeente te Nijmegen als ist bei der Jüdische Kultusgemeinde Nijmegen		werkzaam beschäftigt <i>das Bestattungswesam.</i>	
Nijmegen, <u>28 AUG 1942</u>		J. VROMEN Voorz. (Präsident)	
Nummer <u>16. Bis.</u>			

Verklaring: de hiernevens gefotografeerde (...) is bij de Nederl. Israëlitische Gemeente te Nijmegen werkzaam als 'Bestuurslid Doodgraverscollege', 28 augustus 1942 (bedoeld is 1942). De verklaring liep als het ware vooruit op de net hierna uitgegeven 'Vrijstellingen' ofwel *Sperren*. De voorzitter van de Israëlitische Gemeente, Joseph Vromen, tekent. Hieronder: andere zijde.

¹⁸ Sperren werden in Nijmegen verstrekt met name vanwege werkzaamheden voor de Joodse Raad en vanwege wat toen zo lelijk heette een 'gemengd huwelijk'. Zie ook de artikelen op deze site: *De vervolging van de 'gemengd-gehuwden en Sperren in Nijmegen*. Daarnaast waren enkele Joodse inwoners bij de grote razzia's niet opgepakt omdat het moeilijk was hen over te brengen naar een Kamp, omdat zij ziek waren. De gemeente Nijmegen maakte een lijst op. Zie ons artikel: *Krankensperren in Nijmegen*.

Hij was bestuurslid van het Doodgraverscollege, ook van het Gemisloet Chassadiem (een aanduiding voor het Joodse welzijnswerk) en was Jeugdleider. Het *Sperre*-nummer was 8/86928, waarbij de 8 staat voor de categorie medewerkers van de Joodse raad.

De *Sperre* was een voorlopige vrijstelling van tewerkstelling in het oosten, alleen al het woord 'voorlopig' klonk onheilspellend. Inmiddels waren enkele vanwege een 'gemengd huwelijk' vrijgesteld al opgepakt¹⁹. Het gezin Boektje met een vrijstelling vanwege economisch nut was ook opgepakt, zoals ook het gezin De Marcas: de functie die hij had bij de Joodse Raad was eenvoudigweg opgeheven. Kort na de arrestatie van het gezin, begin april 1943 werden alle Sperren (behalve die vanwege een gemengd huwelijk) in acht van de elf Nederlandse provincies vervallen verklaard, maar sommige Nijmeegse vrijgestelden waren dus toen al gedeporteerd of uit Nijmegen verwijderd.

De gedwongen gang van Joden uit diverse delen van Nederland naar Amsterdam en de concentratie daar in bepaalde wijken in de loop van 1941 en 1942 tot april 1943 is altijd een warrig en niet makkelijk te interpreteren hoofdstuk van de vervolgingen geweest. Joodse inwoners van Zaandam en Hilversum naar die stad – dan een deel van de Joden van Utrecht en Amersfoort, dan weer anderen. Het plan om de Joodse inwoners van Limburg en waarschijnlijk van enkele delen van Noord-Brabant te "evacueren" naar Amsterdam werd niet uitgevoerd.²⁰

In Nijmegen is er geen systematisch beleid geweest om Joodse inwoners naar Amsterdam over te brengen. Het was uitdrukkelijk aan Joden verboden te verhuizen naar Nijmegen en vele andere plaatsen, enkele Joodse inwoners kregen voorafgaande aan de grote razzia's in 1942 wel vergunning te verhuizen naar met name Amsterdam.²¹ Na de grote razzia's ging alleen nog Ester Peekel naar Amsterdam²² en daarnaast dus de gezinnen De Vries en Lezer; daarna nog alleen het gezin van de rabbijn Salomons.

¹⁹ Zie het artikel *Stolperstein, Groenestraat 290, Israël Cohen*.

²⁰ Zie met name NIOD 077-1475 Staten met opgave van joden uit diverse gemeenten die moeten worden geëvacueerd naar Amsterdam, zonder datum, maar het gaat om meest in september 1942 geregistreerde personen. De personen zijn uiteindelijk op andere wijzen opgepakt; de mannen vaak via een Joods werkkamp.

²¹ En bij hoge uitzondering naar een andere plaats. Voor een verhuizing – naar een andere gemeente maar ook binnen een gemeente – was een vergunning veresi van het bureau van Rauter, dus van het "Generalkommissariat für das Sicherheitswesen". Na 15 september 1941 – ingangsdatum verhuisverbod – maar vóór november 1942 gingen vanuit Nijmegen naar Amsterdam: Sal Kuijt, Erwin Kwiat, Ludwig Hirsch, Esther Peres, Elkan Speijer, Louis Voltijn en Leo Kaufmann.

²² Zij kon daar naar het Joods Ziekenhuis; zie ons artikel *Stolpersteine Leeuwstraat 39 (Frank-Peel)*, zoals Philip Philips en zijn dochter Jeanette naar het Joods Ziekenhuis in Arnhem 'mochten' gaan.

De VRIES, Nathan *Am-Ba 170* *8/86928* *29.9.43 66k*
 N 53/051895 *BA 63*
 J

Vossenlaan 257 Nijmegen *Jan Luykenstr. 86, Amsterdam*
 12.11.04 *Haarlem*
 Nederl.

echtg.: De Vries-De Jong,
 Sophie, 10.4.18 *(29.6.39)*
 dochter: De Vries, Judith
de V., Channah *4.43*

geestelijk jeugdleider *J.C.B.*
 bestuurslid v. gemisloet chassadiem 1.6.42 Leg. 16 B 13

Gesperrrt wegens: functie

vroegere werkring: chef, corrector op drukkerij

Diploma's : Einddiploma H.B.S. en Hoogere
 Handelsschool

Indruk: Zoowel voor Cultureel als Adm.
 werk zeer bruikbaar prettig in
 omgang

Bijzonderheden: beheerscht 3 moderne talen
 spreekt en schrijft vloeiend
 Duits op de hoogte met drukke-
 rij en zetterij techniek

202 *39634*

Systeemkaart (voorkant) van de Joodse Raad, Nathan de Vries, Vossenlaan, Jan Luykenstraat 86, Amsterdam, reg.nr.39634 (Wbk.); Sperrenr. 8/86928; Persoonsbewijs N53 / 051895/ Bestuurslid Gemisloet Chassadiem, 1 mei 1942, Leg. 16 B 13; Sperre, gesperrrt wegens functie, vroegere werkring: chef corrector op drukkerij; indruk: zoowel voor Cultureel als Adm. werk zeer bruikbaar, prettig in omgang. Bijzonderheden: Beheerst drie moderne talen, spreekt en schrijft vloeiend Duits, op de hoogte met drukkerij- en zetterijtechniek; [achterzijde o.m.: gezondheidstoestand: uitstekend; Beheerscht klassiek Hebreeuwsch]; Sophie de Vries-De Jong; Judith de Vries; Channah de Vries. Registratie in Westerbork) 29 september 1943, barak 63. Transport naar Bergen-Belsen 11 november 1944 (Bergen-Belsen).

Bij 'gemisloet chassadiem' gaat het om zoiets als een functie binnen de Joodse welzijnszorg.

Sophie en Nathan; waarschijnlijk op 2 september 1938 in Nijmegen, de dag van het wettelijk huwelijk. De Chatoena vond iets erna plaats en werd geleid door Simon, de vader van Nathan. Hij was rabbijn in Haarlem.

Na de arrestatie van Nathan, Sophie en hun dochttertje Judith op 2 maart werden zij, samen met het gezin Lezer, een nacht vastgehouden op het politiebureau in Nijmegen. De dag erop werden ze overgebracht naar het Huis van Bewaring in Arnhem.²³ Maximaal drie dagen later werden zij vrijgelaten, met de mededeling dat ze niet meer naar Nijmegen mochten terugkeren maar zich in Amsterdam moesten vestigen. Waarschijnlijk heeft de *Judensachbearbeiter* in Arnhem, Willy Bühe, de verhuisvergunning in orde gemaakt. Misschien was er ook al overleg geweest met hem voorafgaande aan de arrestatie: “Of Verstappen in deze overleg heeft gehad met de SD-man Bühe kan ik mij niet herinneren, ofschoon dit de normale gang van zaken was”, verklaarde Wiebe na de oorlog. Mozes Lezer, zijn vrouw Jeannette Manassen en hun zoon Menno gaan in Amsterdam naar Zoomstraat 31, waar Jonas Salomon Joachimsthal woonde, die vanwege zijn functie als redactiesecretaris van de Joodse Raad ook was *gesperrt*. Hoogstwaarschijnlijk konden of moeten zij erna nog verhuizen naar de Tugelaweg 88.²⁴ Mozes gaat al kort na de verhuizing werken voor het Bureau voor de Vertrekkenden, kledingvoorziening en uitgifte kampartikelen van de Joodse Raad aan de Oudeschans 74. Zij slagen erin hun zoon Menno onder te brengen bij het gezin Heinsius in Oosterbeek,²⁵ maar Jeanette en Mozes zelf werden opgepakt bij de razzia in de nacht van 23 juli 1943, die met name medewerkers van de Joodse Raad trof, die werden samengebracht op de Polderweg.²⁶ De trein, die om 11 uur zou vertrekken, reed pas weg om 13 uur 45, want men voegde er meteen een aantal personen uit de Schouwborg aan toe.

Nathan, Sophie en Judith trekken in bij zijn zus, Bertha de Vries en haar man Eliazar Dasberg en hun kinderen. Eliazar was leider afd. Beroepsopleidingen Joodse Raad. De bovenwoning Jan Luijkenstraat 86, gelegen in Oud-Zuid, was waarschijnlijk vrij ruim, maar de situatie zal toch zwaar zijn geweest. Sophie stond op het punt te bevallen en op 2 april werd Channah er inderdaad geboren.²⁷ De *Sperre* bleef in Amsterdam geldig. Maar de situatie was ook in Amsterdam erg grimmig.

We nemen aan dat Nathan weer taken uitvoerde voor de Joodse Raad. Op 17 april kwam ook het gezin Salomos-Hes nog over vanuit Nijmegen. Zij gingen wonen in de

²³ Of ze daar verbleven of in een ander gebouw elders in Arnhem is onduidelijk. Hun namen komen niet voor in: Gelders Archief, Dossier 0258 (Gevangenis en Huis van bewaring Arnhem).

²⁴ Adres vermeld op de Systeemkaart van de Joodse Raad, maar niet op de Persoonskaart.

²⁵ Frederik Heinsius en Wendelina Hilbrands, de ouders van de apotheekster Jo Heinsius. Bij Jo Heinsius zelf in Nijmegen op de Molenstraat zaten Julia en Rita Mechanicus ondergedoken. Menno blijft bij hen in Oosterbeek op de Fangmanweg tot het einde van de bezetting.

²⁶ Zie o.a. Jacques Presser, *Ondergang*, dl. 1, p. 382.

²⁷ Opvallend is dat meerdere in die periode geboren kinderen een duidelijk Hebreeuwse naam kregen. Vermoed is achteraf wel dat het hier om stille daad van protest ging.

Maasstraat, in de Rivierenbuurt. Ook Alexanders zal zeker nog taken op zich hebben genomen voor de Joodse Raad 81 II, Amsterdam.²⁸

Al kort voor hun aankomst in Amsterdam was in die stad op de Frans van Mierisstraat de broer van Nathan, namelijk Izak opgepakt met zijn vrouw Julie Spitz en hun kinderen Michael en de dan pas zeven weken oude Tamar.²⁹

Nog in april worden, wij denken in Haarlem, Mirjam Roos en Simon en David, de vrouw en de kinderen van Naftalie, de broer van Nathan, opgepakt. En op 18 mei werd Naftalie zelf vanuit waarschijnlijk Amsterdam naar Kamp Westerbork overgebracht.

Op 25 mei is er het bevel dat 7000 Joden zich moeten melden op de Amsterdamse Polderweg in Oost. Vlakbij ligt het treinstation Muiderpoort. Slechts een fractie geeft gehoor aan de oproep. Bij een razzia de dag erop worden rond 3000 Joodse inwoners uit het Centrum opgepakt.

Instappen op het Krugerplein (Oost); De Joden uit Amsterdam Zuid en Oost moeten zich melden, 25 mei; foto's uit Presser, o.c., 373 en 371

²⁸ Het gezin was overgebracht per trein door de agent Kaal van de Politieke Dienst. Waarschijnlijk was tevoren bepaald dat Alexander nog bepaalde taken voor de Joodse Raad kon verrichten.

²⁹ Izak de Vries (Haarlem, 16 juli 1906) werkte voor de Joodse Raad, afd. Voorlichting. Julie Spitz had eerder nog gewerkt als secretaresse van prof. Cohen.

Op zondag 20 juni was er een grote razzia in met name Zuid en Oost. Bij deze *Grossaktion* werd het grote deel van de daar nog verblijvende Joden *marschfertig* gemaakt. Het zijn de Duitse woorden uit het triomfantelijke verslag, op 25 juni door Bene uitgebracht.³⁰ Bij deze actie werden ook Roosje Hes, Alexander Salomons en hun vier kinderen opgepakt. Zij worden op 6 juli gedeporteerd naar Sobibor, de “zeer astmatische”³¹ dochter Sprins twee weken later.

We zagen hierboven al dat Jeanette Manassen en Mozes Lezer weer een maand later bij een razzia werden opgepakt. Zij worden op 24 augustus gedeporteerd naar Auschwitz, waar Mozes nog voor even wordt tewerkgesteld.

Opgepakt en naar Kamp Westerbork

Op 29 september 1943 vindt de laatste grote razzia op Joden in Amsterdam plaats. Er werden ongeveer 5.000 Joden opgepakt, waaronder alle werknemers van de Joodse Raad. Ze werden diezelfde dag via station Amstel naar Kamp Westerbork gebracht. Hierna werd Amsterdam 'Judenrein' verklaard. De razzia vond plaats rond Rosj Hasjana, de viering van het nieuwe Joodse jaar.

Nu worden ook zij opgepakt, Sophie, Nathan, Channah en Judith zoals ook Bertha en Eliazar met hun drie kinderen Samuel, Dina en Simon. Misschien wisten ze het, misschien niet, maar op die dag werden ook de ouders van Nathan opgepakt op de Lekstraat en op hetzelfde adres ook Eva, de zus van Nathan. Rosette de Vries (10 augustus 1897) en haar man Joseph van Dijk werden op 9 oktober 1943 in Kamp Westerbork geregistreerd.

Judith de Jong en haar man Simon de Vries; foto van site JM. Voor Simon en Judith liggen Stolpersteine op Bakenessergracht 46 te Haarlem.

³⁰ Zie o.m. Presser, o.c., p.376. Otto Bene was formeel gezant van het Auswärtiges Amt in Nederland.

³¹ Aantekening op de systeemkaart van de Joodse Raad.

Kinderen De Vries (foto site JM)

Alleen de broer Aaron de Vries en zijn vrouw Reina Spier doken onder. In 1941 woonden zij in Enschede, waar Aaron voorganger en rabbijn werd en ook leraar van de lokale Joodse gemeente. Hij was actief in het verzet en was betrokken bij de Joodse Raad, die hier zo lijkt anders dan vaak elders adviseerde om onder te duiken. Reina en Aaron woonden naast de synagoge op de Prinsengracht. Zij vonden hulp bij een kinderloos echtpaar uit Enschede (Bert Leopold en Annie Pino), niet ver van de synagoge. Zij waren al bevriend voor de oorlog en gedurende de onderduikperiode, meer dan twee jaar, verdiepte de vriendschap. Bert Leopold was huisarts en Aaron de Vries hielp hem met zijn onderzoeken. Reina hielp Annie met het huishouden. Zij werden gesteund door Ada Jeanne de Vignon Vandeveldde en Hans Pekelharing uit Nijverdal, mogelijk zaten ze daar aanvankelijk ondergedoken.³²

Links: onderduiklocatie Hengelo, huis van Leopold en Pino. Rechts: Aaron en Reina, trouwfoto.

³² Gegevens over Reina en Aäron o.a. van Systeemkaart Joodse Raad en in sectie Righteous van Yad Vashem.

Daar zien dus Nathan en gezin, zijn ouders en zijn broers en zussen Izak (met vrouw en kinderen), Rosette met haar man, Naftalie met zijn vrouw kinderen elkaar allemaal in Kamp Westerbork en deels dus al op weg daarheen. In ieder geval schrijft Nathan nog brieven aan hun burens in Nijmegen op de Vossenlaan.

Zij allen doen een poging om op de zogeheten Palestinalijst te komen. Nathan probeerde dat al vanuit Amsterdam, zo blijkt uit een brief die hij stuurde aan zijn naar Zwitserland gevluchte zwager Jaap de Jong. Op 10 augustus 1943 noteert Hannie Levitus in haar daar geschreven dagboek: “Jaap heeft gisteren een brief van Nathan gekregen. Gelukkig zijn ze allen nog gezond en wij hebben ze geschreven dat we moeite zullen doen voor certificaten uit Palestina. We weten nu eindelijk dat de jongste dochter Channah Beroechah heet. Van Jaap zijn ouders en van Hans, Ellen en Abbe stond er niets in. Maar wij hopen dat ook zij allen nog goed gezond zijn”.³³ Helemaal eind september of begin oktober wordt de noodroep nog luider. Ze krijgen dan een brief van Izak: “Hij zit met zijn familie al circa tien maanden in Westerbork. Hij is daar op kantoor en daarom schijnt hij ook te mogen schrijven. Uit deze briefkaart maakten wij op dat Nathan en Fien en de kinderen ook in Westerbork zitten. Wij zijn al lang bezig om certificaten van Palestina voor ze te verzorgen, maar aangezien en het Consulaat en de Joodse verenigingen hier ons er geen cent voor wilden geven, waren we nog geen stap verder gekomen. Nu kwam er een noodbriefkaart uit Westerbork. We hebben meteen naar Opperrabbijn Leeuwenstijn geschreven en die heeft onmiddellijk geld gestuurd waarna Jaap maandag voor een week naar Genève is gegaan. Nu bleek dat op het 'Office Palestina' de nummers van de certificaten voor Nathan en Fien klaarlagen. De nummers zijn voor Nathan: M. 438/43/C/261 en voor de Vries Hartog: M. /438/43/C/258. Jaap heeft direct een telegram en nog een paar expresbrieven naar Holland gestuurd en we hopen nu maar dat ze aangekomen zijn”.³⁴

³³ Dagboek van Jaap de Jong en Hannie Levitus, niet gepubliceerd. Zie ook ons artikel

³⁴ ib.; we weten niet zeker wie er bedoeld is met Leeuwenstijn. Verbleef hij ook in Bern?

Deportatie naar Bergen-Belsen

Blatt 6 387

Judentransport aus den Niederlanden – Lager Westerbork

am 11. Januar 1944.

251. Fraenkel -Muhlsteck	Sara Malia	10.8.07	✓	Putzfrau	Portugiesisch
252. Fraenkel	Knildien	23.6.29	✓	ohne	
253. Fraenkel	Ida	8.8.31.	✓	ohne	
254. Fraenkel	Max	22.7.30.	✓	ohne	
255. Franzen	Samuel	8.4.06.	✓	Schuhmacher	Holl.
256. Franzen-Habbie	Anne	13.10.07	✓	ohne	
257. Franzen	Joseph	14.8.39.	✓	Landbauer	Holl.
258. Feiljham	Joseph	16.5.19	✓	Schneider	Holl.
259. Fresco	Joel	1.7.91	✓	Telegraphistin	
260. Fresco-Stibbe	Henriette	14.9.98	✓	Schneider	
261. Fresco	Maurits	8.12.18	✓	Fabrikant	Stalder (D.R.)
262. Freudenberg	Ernst	9.6.01	✓	Kontoristin	
263. Freudenberg-Rothschild	Stella L.	21.9.06	✓	Apotheker	
264. Freudenberg	Julius	28.1.85	✓	Laborantin	
265. Freudenberg-Dalberg	Ella	14.8.92	✓	Kontorist	
266. Freudenthal	Joseph	3.6.79	✓	Pflegerin	
267. Freudenthal-Bachrach	Amalie	19.7.00	✓	ohne	Stalder (D.R.)
268. Friedler-Kaufmann	Henny	3.7.94	✓	Abteilungschef	
269. Fuerrat	Georg	22.12.88	✓	ohne	
270. Fuerrat-Schreiber	Elsa	27.10.90	✓	Mitarbeiter	
271. Fuerrat	Karl	29.3.23	✓	Agent	
272. Gane	Julius	9.10.74	✓	ohne	
273. Gane-Majjer	Johanna	14.5.82	✓	ohne	Stalder (D.R.)
274. Gassman	Otto	28.1.68	✓	ohne	
275. Gassman-Ginsberg	Willy	20.9.80	✓	Lehrerin	Holl.
276. Gassan	Sara	22.1.98	✓	Chemiker	Holl.
277. Gelber	Erich	9.11.01	✓	Pflegerin	
278. Gelber-Kattenburg	Meta	19.5.06	✓	ohne	
279. Gelber	Edward	4.5.33.	✓	ohne	
280. Gelber	Michael	28.9.30.	✓	Kaufmann	Stalder (D.R.)
281. Gelbrache	Gustav	16.1.92.	✓	Administrateur	Holl.
282. v. Gelder	David	29.1.88	✓	ohne	
283. v. Gelder-Kiek	Maria	16.3.88	✓	ohne	
284. v. Gelder	Geertruida	22.11.90	✓	Vertreter	Holl. (U.S.)
285. v. Gelder	Henrij	27.7.93	✓	ohne	
286. v. Gelder-Jacobs	Jetje	21.11.97	✓	ohne	
287. v. Gelder	Irwin	12.8.25.	✓	Apothekerin	
288. v. Gelder	Sonja	11.8.22.	✓	Landarbeiterin	Holl.
289. Gerlich	Adolf	26.4.24	✓	Landarbeiterin	Holl.
290. Gerlich-v. Oosten	Gonda	26.7.24	✓	Kontoristin	Holl.
291. Gerson	Jozef	4.4.57.	✓	ohne	
292. v.d. Glas-Stad	Enter	22.10.97	✓	ohne	
293. Gobes	Angel	14.7.20	✓	Pflegerin	Holl.
294. Godeschalk	Tilly	11.4.04	✓	Kaufmann	Holl.
295. Golderberg	Arthur	22.6.97	✓	Kontoristin	
296. Golderberg-Bax	Ernestine	3.7.99	✓	ohne	
297. Goldermann-Kosener	Hertha	19.3.94	✓	Pfleger	Stalder (D.R.)
298. Goldermann	Billy	17.5.90	✓	ohne	
299. Goldermann-Teuchtmann	Bertha	12.2.74	✓	ohne	
300. Goldermann	Gettried	15.2.70	✓	ohne	

146

Pagina van de transportlijst Kamp Westerbork – Bergen-Belsen

Bijna drie-en-een-halve maand verbleven zij allen in Kamp Westerbork, dan gaan zij allen op 11 januari 1944 de trein in. In de trein bevonden zich 1057 gedetineerden, van wie 585 voor de Duits-Britse uitruil, 456 voor de *Palästina-Austausch* en verder waren er nog Joden die relaties hadden met de geallieerde staten. Uit Nijmegen maakte ook Bianka Wygodzinski deel uit van dit transport.³⁵

Het ging hier om de tweede uit Nederland vertrekkende deportatietrein die als eindbestemming *Aufenthaltslager* Bergen-Belsen had.³⁶ De personentrein reed

³⁵ Zie ons artikel: *Stolpersteine – Ruisdaelstraat 73* op deze site.

³⁶ Formeel was het de eerste maar het Transport 77 van dinsdag 14 september 1943, dat als oorspronkelijke eindbestemming Theresienstadt had, werd omgeleid naar Bergen-Belsen, omdat het doorgangsghetto overvol was. In dit transport van 6 wagons bevonden zich 305 gedeporteerden van

hoogstwaarschijnlijk via Haren en Nieuweschans en kwam waarschijnlijk de volgende dag in Bergen (ten noorden van Celle) aan, maar mogelijk nog dezelfde avond. Daar moesten de gevangenen uitstappen.³⁷ De laatste vijf kilometers werden gelopen.

De SS, die het *Lager* eind 1943 had overgenomen, wilde er toen vooral *Austauschjuden* concentreren, die mogelijk uitgeruild zouden kunnen worden tegen Duitse gevangenen in de geallieerde staten. Midden 1943 kwamen in het kamp de eerste Joden aan en wel uit Polen; al veel langer was het kamp bestemd voor de internering van onder meer vele duizenden krijgsgevangenen. Meestal werden zoveel mogelijk hele gezinnen naar het *Austauschlager* gebracht. Tussen juli 1943 en december 1944 werden minstens 14.600 joodse gevangenen binnengebracht. De SS had streng met prikkeldraad van elkaar gescheiden deelkampen ingericht: het *Sternlager* met na de transporten van 11 januari en ... maart 1944 een relatief groot aandeel aan Nederlandse Joden. Daarnaast bestonden het *Ungarnlager*, het *Sonderlager* voor Poolse Joden en nog het *Neutralenlager*.³⁸

In het *Sternlager* verbleven meestal rond de 4.100 gevangenen. De verwanten De Vries verbleven in het kamp daarbinnen dan weer in wat daar heette de Palestinabarak. In de ogen van medegevangenen misschien een wat bevoorrechte groep. We mogen in ieder geval aannemen dat de omstandigheden aanvankelijk iets beter waren dan ze later zouden zijn. Zo had men aanvankelijk nog wel wat persoonlijke bagage bij de hand. Maar makkelijk was het zeker niet. Al zes dagen na aankomst overlijdt in het kamp de moeder van Nathan en de anderen, de oma: Judith de Jong, 73 jaar oud. Ruim twee maanden later bezwijkt haar man Philip de Vries, hij is dan 72.

Vanaf april 1944 werd het leven in het kamp alleen maar zwaarder. Mannen en vrouwen waren 's nachts gescheiden, er waren lijfstraffen, allen werden tewerkgesteld. Soms werden er Joden gedeporteerd naar de vernietigingskampen.³⁹ De voedselsituatie werd steeds moeilijker. Het aantal

wie er 283 op 25 januari 1944 alsnog naar Theresienstadt werden overgebracht. Velen van hen gingen erna naar Auschwitz met een van de transporten op 28 en 29 september 1944 of op 14, 16 en 18 mei, op 1, 4, 6, 9, 12, 16, 19, 23 en 28 oktober 1944. We concluderen voorzichtig dat het nooit de bedoeling was het gezin De Vries naar Theresienstadt over te brengen en dat zij vanaf het begin waren gecategoriseerd als *Austauschjuden* Van de 6000 Nederlandse Joden die zijn teruggekeerd uit de kampen behoorde ruim 1/3 tot deze groep *Austauschjuden*.

³⁷ Dit is nu onze aanname. Maar degenen die op 1 februari 1944 werden overgebracht, moesten uitstappen op station Celle. Dat lag nog wat verder van het kamp.

³⁸ Zie hierover o.m.: V. Eberhard Kolb: *Bergen-Belsen, Die Errichtung des Lagers Bergen-Belsen und seine Funktion als „Aufenthaltslager“ (1943/44)*.

³⁹ Van Bergen-Belsen gingen er twee grote transporten naar Auschwitz, op 20 september en 9 oktober 1944. Iets erna, op 1 en 26 november 1944 en op 29 december 1944, waren er drie grote

gevangenen in het kamp steeg sterk en daalde pas weer tegen het einde van het jaar; maar dit dus door steeds meer sterfgevallen en door de transporten naar met name Auschwitz. Dan waren er ook nog de luchtaanvallen. En er kwamen steeds meer ziekten voor, ook door de voortdurende aankomst van ziekentransporten uit andere kampen.⁴⁰

Zouden de verwanten De Vries nog gezien hebben hoe Biana Wygodzinski uit Nijmegen in dit kampdeel voor de andere gevangenen gedichten declameerde?⁴¹

In april was er door het RSHA een lijst opgesteld van 222 voor overbrenging naar het Britse mandaatgebied Palestina. De genoemde Biana maakte deel hiervan uit maar ook Eva de Vries, de zus van Nathan.⁴² We concluderen dat Eva – zij was eerder ‘Onderwijzeres Talmud Thora’ – al voor de bezetting een zogeheten Palestinacertificaat bezat. De trein ging van Celle naar Wenen, verder naar Boedapest en naar Istanbul. Op 10 juli 1944 kwamen de geselecteerden aan in de havenstad Haifa in het Brits-mandaatgebied Palestina.

De anderen blijven in Bergen-Belsen achter, nog dan met 17: Sophie en Nathan en de twee kleinen, Rozette en Joseph en hun twee kleinen, Bertha en haar man Eliazer en hun drie kinderen, en Naftalie met Mirjam en hun twee kinderen.

Van hen werden Bertha en Eliazer en hun zonen Samuel en Simon Dasberg en hun dochter Dina Dasberg geselecteerd voor een volgend transport naar Palestina. Het ging hier om een geplande uitruil met door de VS geïnterneerde Duitsers. Op 19 januari 1945 werden deze gevangenen op een *Sonderappell* bij elkaar geroepen. Een deel van de personen op de lijst, 301 personen, verliet op 21 januari 1945 het kamp, maar van hen kwamen er slechts 156 twee dagen later aan in Zwitserland. De

transporten van Auschwitz naar Bergen-Belsen. Op 4 juli ging er een transport van Theresienstadt naar Bergen-Belsen. In de trein van 1 november bevinden zich Auguste van Pels, Margot Frank en Anne Frank.

⁴⁰ Op 28 mei 1944 kwamen 154 zieken binnen uit AK Laurahütte, midden of eind juli 1944 ca. 200 zieken (meest TBC) uit KL Sachsenhausen, op 3 augustus 1944 100 zieken uit KL Neuengamme, midden augustus 15 zieken uit Friedrichshafen en Saulgau (subkampen van KL Dachau) en op 22 december 1944 401 *Arbeitsunfähige* (vooral Hongaarse Joden) uit het AK Brabag van het KL Buchenwald. Tot 1 januari 1945 werden alleen in het Häftlingslager circa 4000 mensen binnengebracht. Het sterftcijfer lag inmiddels erg hoog. Rond 200 personen werden daar in de zomer van 1944 door fenolinjecties vermoord door de Duitse gevangene Karl Rothe. Zie o.a. Eberhard Kolb, *Bergen-Belsen: Geschichte des "Aufenthaltslagers" 1943-1945*, pp. 143, 144.

⁴¹ Zij vertelde dit zelf aan haar kinderen en kleinkinderen, het hield haar op de been. Zie ons artikel *Stolpersteine Ruisdaelstraat* op deze site.

⁴² Niet helemaal duidelijk is hoeveel Joden precies ervan deel uitmaakten. Meerdere bronnen spreken over 222 Joden, andere over 242 Joden en we zien een lijst van 281 Joden. Zie ook ons artikel *Stolpersteine – Ruisdaelstraat 73* op deze site. Overigens merkt Renata Laqueur, die in een ander subkamp was opgesloten, op dat er aanvankelijk veertig gevangenen ook voor de uitruil waren aangewezen die vervolgens weer op of rond 28 mei 1944 terugkeerden in het kamp. Zie: *Dagboek uit Bergen-Belsen*, Amsterdam, aantekening 29 mei (Tweede Pinksterdag).

anderen bleven achter in twee kampen: 40 personen in Biberach en 125 in Ravensburg. Bertha, Eliazer en de kinderen behoorden, zo lijkt het uit de beschikbare gegevens, tot degenen die in Biberach achterbleven. In totaal kwamen er in Biberach 133 gevangenen uit Bergen-Belsen terecht. Het kamp lag tussen Ulm en de Bodensee. Zij werden waarschijnlijk daar bevrijd. Het kamp Biberach heette ook wel Lager Lindele. Het kamp werd op 23 april 1945 door Franse soldaten bevrijd.⁴³

De Joden in dit transport hadden Centraal-, Midden- en Zuid-Amerikaanse paspoorten. Zou dat dan ook gegolden moeten hebben voor Eliazer Dasberg en zijn gezin? Dat is onduidelijk. Van het transport maakten ook deel uit Abraham Salomons en zijn gezin. Abraham was de broer van de Nijmeegse rabbijn.

Wij hebben sterke aanwijzingen dat ook Nathan, Sophie, Judith en Channah toen al beschikten over een Palestina-certificaat. Dit blijkt uit de lijsten door het Dutch Jewish Coordinating Committee in Geneva (Genève) op 19 januari 1945 aan de ambassade van de VS in Zwitserland (Bern).

VRIES, de Hanna Baroecha 1-4-1943 à Nymegen	L. 126 Amsterdam. Jan Luykenstraat 32 père, Nathan. mère, Sophie
VRIES, de Judith 29-6-1940 à Nymegen	L. 126 Amsterdam. Jan Luykenstraat 32 père, Nathan mère, Sophie soeur, Hanna Baroecha. Pal. Cert.
VRIES, de-de Jong, Sophie 10-4-1918 à Nymegen	L. 126 Amsterdam. Jan Luykenstraat 32 époux, Nathan. filles, Judith & Hanna Baroecha Pal. Cert.
VRIES, de Nathan. 12-10-oa: 1909 ? à Haarlem	L. 126 Q. 502 Amsterdam. Jan Luykenstraat 32 correcteur épouse, Sophie de Jong. filles, Judith & Hanna Baroecha Pal. Cert.

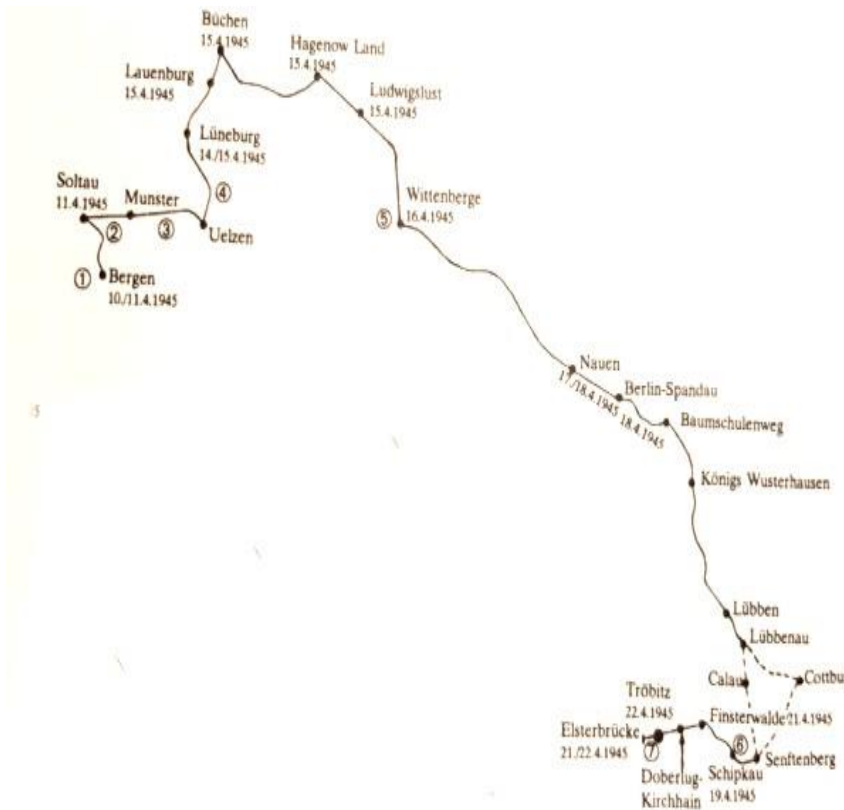
Channah de Vries. 1 april 1943; Judith de Vries, 29 juni 1940; Palestina Certificaat; L. 126; Sophie de Jong en Nathan de Vries; L 126, Q 502; Palestina Certificaat. Het comité kende dus de status van een deel van de gevangenen in Bergen-Belsen en Theresienstadt. De lijsten worden op 25 januari 1945 Roswell McClelland van de War Refugee Board vanuit Bern toegezonden aan John Pehle in Washington, die zoiets was als uitvoerend coördinator van de Amerikaanse Vluchtelingenraad.

⁴³ Helemaal zeker is dit niet. We vinden weliswaar de aantekening 'Biberach' op de systeemkaart van de Joodse Raad, maar we hebben deze aantekening ook gevonden op de kaarten van hen van wie wij dachtendat zij wel in Zwitserland aankwamen, zoals het gezin Abraham Salomons. Alexander was de broer van Alexander Salomons, de rabbijn in Nijmegen. Hoe dan ook ontbreken zowel de namen van De Vries als die van Salomons op de lijst CRBJ Eindhoven, uit Bergen-Belsen op 25 januari 1945 in Zwitserland aangekomen Joden.

Dan waren dus nog achtergebleven Sophie en Nathan en de twee kleinen, Rosette en Joseph en hun twee kleinen en Naftalie met Mirjam en hun twee kinderen. De toestand in het kamp was intussen werkelijk onhoudbaar geworden, er werd zelfs geen brood meer aan gevangenen uitgedeeld werd. Het ergste waren de besmettelijke ziekten vooral vlektyfus en tyfus, en de luizen. “Onze lichamen, ons haar, onze lakens, alles was besmet, aldus Marion Blumenthal. De luizen brachten tyfus over die zich razendsnel onder de kamppopulatie verspreidde. Wie besmet raakte kreeg meestal rode uitslag, zware hoofdpijn en hoge koorts en kon ten slotte in een delirium raken. “

Bij de nadering van het Britse leger in april 1945 worden tussen 6 en 11 april 1945 drie goederentreinen volgeladen met in totaal ongeveer 6800 *Austauschjuden* genoemd werden. De eerste trein vertrok op 6 april met 400 gevangenen uit het Sternlager plus 2.100 andere gevangenen. Op 13 april werd deze trein bij Farsleben vlakbij Magdeburg onderschept door Amerikaanse soldaten. De tweede trein vertrok op 9 april en vervoerde ruim 1.700 gevangenen, voornamelijk Hongaarse Joden. De trein bereikte na twee weken Theresienstadt, waarbij onderweg velen bezweken.

Het derde transport zou in de nacht van 10 op 11 april vertrekken, slechts vijf dagen voor de bevrijding van het kamp. Gedurende de twee voorafgaande dagen werden 2.500 voornamelijk Joodse gevangenen verdeeld over een trein met 24 oude personenwagens 3e klasse en 22 goederenwagens die klaarstond op een zijspoor bij het perron in de buurt van het kamp. Een deel van de gevangenen moest op 10 april de ongeveer zes kilometer hierheen te voet afleggen, anderen werden met auto's vervoerd.

De tocht van de trein door Duitsland (Wiki)

Waarschijnlijk was de eindbestemming onderweg nog steeds Theresienstadt (Terezin). Mogelijk was het de Duitse opzet daar nog gaskamers in te richten, zeker is dat niet. De trein werd wel 'de Dodentrein' genoemd en later meestal 'Het Verloren Transport'. Onderweg stierven waarschijnlijk 198 gevangenen door uitputting en ziekten. Onder hen was Naftalie, die sterft ergens tussen traject Uelzen en Lüneburg op 13 april. Hij werd toen begraven bij kilometerpaaltje 115,4.

Waarheen de trein ging, wist niemand meer. Soms stonden ze uren stil, soms reden ze met een slakkengangetje door het steeds kleiner wordende nazi-Duitsland. Onderweg waren er ook nog luchtaanvallen, waarop gevangenen probeerden witte kleren aan de buitenkant te hangen. Uiteindelijk, op 20 of 21 april, na bijna twee weken zonder eten en medicijnen, bijna zonder water, strandden de gevangenen in de trein in de buurt van Tröbitz, terwijl vanuit het oosten het Rode Leger naderde. Op 23 april werd de inmiddels enkele kilometers verplaatste trein overgenomen door soldaten van het Eerste Oekraïense Front. Zowel daar als bij de brug werden nog in totaal 44 personen begraven.

10

22

Dodenlijst van het transport van 10.4.1945.

Op weg naar het station overleden:

1. Mehler, Ludwig Dr.	4. 5.07	Statenloos
2. Vos, Moses	26.10.94	Nederlanden
3. Wormser, Richard	22. 8.09	"
4. Valencia, Michael	12. 3.09	"

de doden worden in het kamp achtergelaten.

Op het station Bergen-Belsen overleden:

5.(2 onbekende dooden ('s nachts niet te ~~identificeeren~~
 6.(identificeeren.)

11.4.1945. (op het traject Soltau-Munster.(Lager)).

7. Weisz, Ernest	Hongaar
8. Faber, Eugen	Hongaar

begraven op het traject Soltau-Munster, bij kilometertsteen 17,4

12.4.1945. op het traject Munster (Lager)- Ülzen.

9. del Canho-de Wind, Sofia	12. 1.89	Nederl.
10. Ruben, Samuel	1897	Joegosl.
11. Montija, Samuel	30.5.42	"
12. Fraenkel, Eugen	ca, 60 jaar oud	Hongaar

begraven op het traject Munster-Ülzen, bij het kilometerpaaltje 13,4 30 meter van de rand de bosch bij het baanwachtershuisje.

13.4.1945. op het traject Ülzen - Lüneburg.

14. Rosenrauch-Kupferschmidt, Jetty	4. 2.89	Montenegrijn
15. Messias, Julius	17. 1.05	Nederl.
16. de Vries, Naftalie Hartog	4.12.02	"
17. Rothmann-Roth, Rosalie	14. 2.95	Statenl.
18. Silberstein, Dr. Julius	24. 9.85	Hongaarsch
19. Urban, Gisela	- - -	"
20. Gersons, Bernhard	15. 2.88	Nederl.
21. Frankenthal, Max	1.12.86	Statenl.
22. Grin-Donat, Jelena	29. 3.92	Serbin
23. Hertzko, Saio	15.10.01	Statenl.
24. van Esso, Gideon	24. 3.45	Nederl.
25. Spizzicino, Yader	26. 8.85	Italiaan

begraven op het traject Ülzen-Lüneburg, bij kilometerpaaltje 115,4 aan de rand van de bosch 30 meter ten westen van de spoorrails.

13.4.1945 op het traject Ülzen-Lüneburg

26. Katz, Dr. Albert	14. 7.04	statenl.
----------------------	----------	----------

14.4.1945 op het traject Ülzen-Lüneburg.

27. Kronstein, Elia (Sonderlager)	1. 5.72	Chileen
28. Vogel-Simons, Rachel	25. 5.91	Nederl.

Mevrouw Vogel overleden ten gevolge van een luchtaanval.

Eerste pagina van een lijst van onderweg overleden personen; onder hen Naftalie de Vries.

De nog tweeduizend personen in de trein worden deels te voet gedirigeerd naar het 700 inwoners tellende dorp Tröbitz, de trein wordt vervolgens in die richting

gesleept. De in de trein heersende tyfusepidemie kost in de weken daarna nog enkele honderden Joden en enkele tientallen inwoners van Tröbitz het leven.⁴⁴

In Tröbitz

Er werd een provisorisch ziekenhuis ingericht. Er werkten zowel Sovjetartsen als verpleegkundigen en artsen die zich in de trein bevonden, daarnaast waren er ook dorpsbewoners die zich inspanden. "Het ziekenhuis was ongelofelijk smerig en verwaarloosd. De verzwakte mensen lagen op de vloer van een grote ruimte en niemand wist waar je matrassen of bedden kon pakken", schreef Renata Laqueur in haar dagboek.

Ook Sophie en Nathan kwamen in dit ziekenhuis terecht. Pas na acht weken leek de tyfusepidemie wat onder controle, maar zij zouden dit niet halen. Zoals er nog 318 anderen overleden in Tröbitz, 292 personen uit de trein en 26 besmette inwoners van het dorp. Op dezelfde dag, op 28 mei, na ruim een maand verpleegd te zijn, overleden zij beiden. Judith, dan ruim vijf jaar oud, herinnerde zich deze dag nog.

Sterbeurkunde.

Name: *de Vries* Todesursache: *Flussfieber*
 Vorname: *Nathan*
 Geburtsdatum: *12-11-04* Familienangehörige:
 Letzter Wohnsitz: *Kaartbaan Amsterdam* Kinder: *Judith*
 Sterbetag: *20-5-45* Ill. 30. Nationalität: *Chama*
 Gestorben in Tröbitz, Kreis Luckau, *Holland*
 R.B. Frankfort a/O.
 Zeugen: 1. *Dr. Khan* (Arzt)
 2. _____
 Für die Richtigkeit obiger Angaben zeichnen:
 Joseph Weiss Mr. I.S. de Vries
 letzter Wohnsitz: Hilversum (Holland) Advokat und Prokureur
 Boschdrift 108 letzter Wohnsitz: Amsterdam
 Frans van Mierisstr. 103
 Mitglieder des Komitees zur Abwicklung des Ausländer-
 transportes aus dem Konzentrationslager Bergen-Belsen.
 Tröbitz, den _____

⁴⁴ Onder meer Abel Herzberg, *Tweestromenland*, en Renata Laqueur, *Dagboek*, doen verslag van hun ervaringen in Bergen-Belsen en in deze trein.

T o t e n l i s t e der vom 23/5. bis 18.6.1945
an Typhus verstorbenen juedischen Haef tlingen, welche
saentlich in Troebitz bei Dobrilugk-Kirchheim i.d. Mark
Brandenburg beerdigt wurden.

Nationalitaet: Hollaender.

Lfd.Nr.	Name u. Vorname
1	GRAANATH, Moritz
2	KALMANN-GUTRIED, Bara
3	MEYL, Fritz
4	ABELES, Otto
5	GOTTSTEIN, Anni
6	LEWIE Dr., Werner
7	FRONT-COHEN, Celim
8	LEMLER, Sonja
9	GOSCHALK, Robert
10	BRANT-SONIN, Else
11	NORDHEIM Dr., Daniel
12	HOCHFELD, Jakob
13	LICHTENSTAEDETER-SALOMON, Sally
14	GRANATH, Josef
15	DE VRIES - DE JONG, Sophie
16	De VRIES, Nathan

18964/308

Hun naam op Totenliste der vom 23 mei tot 18 juni 1945 aan tyfus gestorven Joodse gevangenen, die gezamenlijk in Tröbitz bij Dobrilugk-Kirchheim begraven werden.

Alle verwanten zijn tot half juni in het dorp moeten blijven, deels omdat er een quarantaineplicht was, deels omdat er voor de Nederlandse Joden tot dan nog niets geregeld was. Op 23 juni werden Channah en Judith geregistreerd in Maastricht, zij waren daarheen overgebracht samen met de andere verwanten.

A.E.F. D.P. REGISTRATION RECORD

(1) REGISTRATION No. N 61254060

Original ☐ Duplicate ☐

M. ☐ Single ☒ Married ☐
F. ☐ Widowed ☐ Divorced ☐

(2) Family Name De Vries Other Given Names Channah B. (3) Sex Female (4) Marital Status Married (5) Claimed Nationality Israel.

(6) Birthdate 2-4-43 Birthplace De Vries Province De Vries Country Israel. (7) Religion (Optional) Jood. (8) Number of Accompanying Family Members: None

(9) Number of Dependents: None (10) Full Name of Father Nathan (11) Full Maiden Name of Mother Sophie

(12) DESIRED DESTINATION De Vries (13) LAST PERMANENT RESIDENCE OR RESIDENCE JANUARY 1, 1938, De Vries

City or Village De Vries Province De Vries Country Israel.

(14) Usual Trade, Occupation or Profession None (15) Performed in What Kind of Establishment None (16) Other Trades or Occupations None

(17) Languages Spoken in Order of Fluency Heb. De Vries De Vries (18) Do You Claim to be a Prisoner of War? Yes ☐ No ☒ (19) Amount and Kind of Currency in your Possession None

(20) Signature of Registrant: Channah B. De Vries (21) Signature of Registrar: Channah B. De Vries Date: 23 JUNI 1945 Assembly Center No. 9.

(22) Destination or Reception Center: C.T. MAASTRICHT

(23) Code for Issue

Name or Number	City or Village	Province	Country
1	1	1	1
2	2	2	2
3	3	3	3
4	4	4	4
5	5	5	5
6	6	6	6
7	7	7	7
8	8	8	8
9	9	9	9
10	10	10	10
11	11	11	11
12	12	12	12
13	13	13	13
14	14	14	14
15	15	15	15
16	16	16	16
17	17	17	17
18	18	18	18
19	19	19	19
20	20	20	20
21	21	21	21
22	22	22	22
23	23	23	23
24	24	24	24
25	25	25	25
26	26	26	26
27	27	27	27
28	28	28	28

(24) REMARKS De Vries

DP-2
16-30751-1

“Op 23 en 25 juni liepen twee treinen station Maastricht binnen. Zij brachten ruim 400 joden, die waren bevrijd in Bergen-Belsen en Theresienstadt. Namens het Militair Gezag werd de opvang van repatrianten geleid door de Militair Repatrieerings-Commissaris R. Drost.”⁴⁵ Onder de repatrianten was ook het gezin Birnbaum-Gitel Szaja met hun zes kinderen,⁴⁶ de ouders hadden in de trein ook weeskinderen begeleid. Zij herinneren zich later: “De beambten in het opvangcentrum in Maastricht [weten] niet goed wat ze met dit bonte gezelschap aan moeten. Wie is nu wie? Zijn de kinderen nu echt wees? Zo niet, waar zijn de ouders? Hoe krijgt men bevestigd wie is omgekomen in de kampen? Vragen die allerminst welkom aanvoelden. Afstandelijk en technisch.”⁴⁷

Medical Clearance Certificate 23 juni 1945; Vrijgegeven door Repatriëringdienst Maastricht. Naar bestemming 28 augustus 1945; Final inspection 26 juni 1945

In ieder geval Channah en Judith blijven enkele dagen in Maastricht. Ze gaan op 29 juni met verwanten verder naar Amsterdam, waar ze aanvankelijk naar de Botticellistraat 24 gebracht worden, zoals ook het gezin van Izak en Julie. Rosette en Joseph komen in Amsterdam eerste in het PIZ te liggen en Eliazer in een sanatorium in Hilversum. Een groot deel van de verwanten verhuisde in die periode of later naar Palestina – Israël.

⁴⁵ Herman van Rens, *Vervolgd in Limburg, Joden en Sinti in Nederlands-Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog*, p.288.

⁴⁶ Vijf van de zes kinderen waren eind 1938 naar Nijmegen gevlucht en daar opgevangen in het gezin van Josef Drielsma en Elisabeth Wessels op de Oranjesingel. Zij worden erna geplaatst in het opvangkamp Westerbork en de ouders zetten daar het weeshuis op, dat blijft bestaan toen het kamp door de SS was overgenomen.

⁴⁷ *De kinderen van Birnbaum*, een in 2013 door de NOS uitgezonden documentaire over dit gezin.

Judith en Channah groeiden op bij Johanna Bronkhorst en Israël de Jong, hun grootouders op de Moliërelaan in Utrecht.

BIJLAGE 1 *Indas 23 Juni 1945*

INSPECTIE DER REPATRIERING AMSTERDAM
AANMELDINGSKAART VOOR GEREPATRIEERDEN

Gemeente van aanmelding: AMSTERDAM.

Naam: *de Vries*

Voornamen: *Judith*

Woongemeente: *Amsterdam*

Adres: *Bottegellisth 24*

Geboren: *29-6-39*

No.

WPI G 2/

Melding voor	Stempel en paraaf	Aanteekeningen
1. Volksgezondheid	<i>De Directeur van den Gemeentelijken</i>	
2. Politie.	<i>1171</i>	
3. Bevolking	<i>Bevolkingsregister</i>	
4. L. H.	<i>1171</i>	
5. Arbeidsbureau .	<i>AWO</i>	
6. Distributie . . .		
7. Steunorgaan. . .	<i>COMM. BUREAU V. SOCIALE ZAKEN</i>	

W. H. H. H. H. H.

29 JUNI 1945

Datum afgifte: *29 JUNI 1945*

Stadsdrukkerij Amsterdam * 7101-6-45-10.000

Sterbeurkunde

Name: de Vries-de Jong
 Voorn.: Sophie
 * 10. 4. 18
 + 28. 5. 45 in Trobats
 Kreis Lankau, Regierungsbz. Frankfurt Odn

Todesursache: Fleckfieber
 Lungenerholg

Familienang.: 2 Kinder
 Nationaliteit: Holland

Dr. H. A. Arous
 Minister

Sterbeurkunde Sophie

LIJST No. 3

Lijst van Joden, via Odessa in Marseille aangekomen

Vrouwen	Mannen	
Kriscek, Selma, 1922.	Kriscek, Herman, 1910.	Brandon, Emanuel, 1920.
Petri, Sara, 1877.	Luca, Peter, 1923.	Frenkel, Bernhard, 1922.
De Winter, Rosal, 1906.	Jaapen, Roelof, 1913.	Sanders, Jacobus, 1902.
Samuel, Sophia, 1894.	Reimer, Herbert, 10-7-1927, ziek in	Campignon, Adam, 1913.
Boas, Elisabeth, 1912.	Marseille achtergebleven.	De Hond, Albert, 1913.
Vleeschhouwer, Stella, 1928.	Wallag, Abraham, 28-8-1921, ziek in	Canas, Jesse, 1895.
Lopes Cardozo, Greta, 1906.	Marseille achtergebleven.	De Vries, Jacob, 1830.
Geringer, Eva, 1929.	Paraser, Siegfried, 27-10-1912, Hol-	Swaab, Samuel, 1907.
Van Dam, Margaretha, 1908.	landia (fabr. Valkenweg), ziek in	Roeg, Philip, 1902.
Robles, Celina, 1921.	Marseille achtergebleven.	Simon, Fritz, 1888.
Stutver, Kea, 1929.	Philipsen, Eurt, 10-5-1908, J. S.	Potak, Philip, 1896.
Van Schalk, Maria, 1891.	Moijdenstr. 13 b, R'dam, ziek in	Koster, Maurits, 1896.
Vuisje, Slentje, 1913.	Marseille achtergebleven.	Hertog, Maurice, 1907.
Hergershausen, Leni, 1915.	Eigendeldt, Dagobert, 23-5-1921, ziek	Bik, Samuel, 1914.
Ridgward, Anno, 1928.	in Marseille achtergebleven.	Van Loggem, Emanuel, 1913.
Buchsbaum, Marion, 1918.	Stern, Samson, 13-6-1912.	Brandon, Jules, 3-2-1907.
Harpman, Mira, 1902.	Spiro, Abraham, 17-7-1905.	Gompertz, Mr. Barend, 1886.
Roepers, Beppie, 1925.	Lippenschütz, Albert, 1888.	Witstein, Emanuel, 1901.
Geringer, Elfrida, 1906.	De Leeuw, Max, 1916.	Gobes, Louis, 1900.
De Jongh, Esther, 1901.	Levec, Richard, 1918.	Colthof, Zadok, 30-6-1897, Poteir, 27
Wijzenbeek, Bea, 1927, is van trans-	Van de Kar, Louis, 1922.	Deventer
port 5-3-44, Birkenau.	Potak Jr., Philip, 1902.	Philips, Justus, 1883.
Van Praag, Deetje, 1928.	Noa, Albrecht, 1905.	De Jong, Henri, 1919.
Van Praag, Beppie, 1928.	Bron, Albert, 1914.	Roozelaar, Marcus, 1916.
Courant, Joanne, 1889, ziek in Mar-	De Lewis, Jacob, 1907.	Koopman, Joseph, 1906.
saille achtergebleven.	Levy, Gerard K., arts, 1909.	Hagt, Michel, 1900.
Kiek, Hennie, 1919.	Van Moppe, Isidor, 1907.	Zilvermit, Walter, 1927.
Van Dam, Nannie, 1910.	Sarphati, Michel, 1906.	Zilvermit, Gunther, 1926.
Snijders, Frieda, 1896.	Van den Berg, Siegfried, 1912.	Wolf, Richard, 1927.
Kaufmann, Johanna, 1903.	Broekman, Max, 26-9-1907, Schalk-	Rosenthal, Rolf, 1924.
Isaaks, Helena, 1894.	burgerstr. 19 b, R'dam.	Haller, Heinrich, 1925.
Leger, Margaretha, 1898.	Witsenruysen, Louis, 1916.	Heineman, Alfred, 1922.
Stern, Ursula, 1928.	Van der Kar, Abraham, 27-8-1918.	Katz, Bob, 1926.
Buschel, Kitty, 1925.	De Vries, Jacob, 6-5-1914.	Sassen, Isidor, 1910.
Rabinowitz, Roan, 1899.	Eliazar, Felix, 27-9-1917.	Cohen, Louis, 1896.
Hirschberg, Elty, 1898.	Vos, Leo, 1900.	Pinnasik, Isaac, 1897.
Swarts, Hilde, 1906.	Gersons, Berthold, 1902.	Meijer, Hans, 1924.
Vlakoper, Rachel, 1911.	Reem, Ab, 1914.	Levin, Lewis, 1908.
Assma, Vrouwtje, 1894, weet waar	Cohen, Ernst, 1899.	Matteman, Abraham, 1893.
Hetty A. S. S. is.	Schelvis, Maurits, 1915.	Piller, Abraham, 1918.
Stokvis, Alida, 1909.	Blom, Simon, 1917.	Kleerekooper, Eduard, 1895.
		Kroonenberg, Marcus, 1908.
		Cats, Andries.
		De Haas, Maurits, 28-12-24, N. Prin
		sengracht 74.
		Van Gelderen, Maurits, Rijnst

Met o.a. Hans de Jong (Henri)

De Leeuw, Isaac, 21.6.22, Amsterdam.	Plotske, Isaac, 20.11.21, Amsterdam.	Verveer—Opjenberg, Alida, 21.8.08, Den Haag.
De Leeuw, Ruth, 19.8.23, Amsterdam.	v. Praagh, Mimi, 27.6.23, Rotterdam.	Verveer, Rachel, 18.1.38, Den Haag.
De Leeuw—Elsenman, Theresa, 22.6.08, A'dam.	Frosselsen, Salomon, 14.2.24, Rotterdam.	Voorzanger—Bed, Eva, 18.2.10, Amsterdam.
Lehrmann, Bernhard, 22.5.28, Amsterdam.	Frys, Carla, 26.4.27, Amsterdam.	De Vries, Isaac S., 16.7.06, Amsterdam.
Lehrmann, Liselette, 18.3.23, Enschede.	Frys—Elzas, Elisabeth, 12.8.06, Amsterdam.	De Vrie—Spitz, Julia, 3.4.10, Amsterdam.
Levenbach—Schwimmer, Martha, 10.8.86, A'dam.	Frys, Jozef, 24.8.06, Amsterdam.	De Vries, Michiel Onno, 9.10.39, Amsterdam.
Levy, Georg, 8.8.30, Den Bosch.	Frys, Simon, 1.12.41, Amsterdam.	De Vries, Tamar H., 21.11.42, Amsterdam.
Levy, Ursula, 11.5.35, Den Bosch.	Polak, Martin, 19.6.16, Amsterdam.	De Vries, Judith, 29.6.39, Amsterdam.
Liescher—Wolf, Aaltje, 15.3.08, Amsterdam.	Polak—Schoenbeck, Inge, 3.2.23, Amsterdam.	De Vries, Channa, 2.4.43, Amsterdam.
Lisacher, Lientje, 30.1.37, Amsterdam.	Rudelsheim—Hofmann, Saetje, 14.11.14, A'dam.	Vos—Montezinos, Sara, 1.6.92, Amsterdam.
Levison, David, 15.10.06, Zutphen.	Rudelsheim, Simon, 11.8.43, Amsterdam.	De Vries, Eduard, 19.7.36, Amsterdam.
Levison—De Winter, Henriette, 31.8.12, Zutphen.	Rothschild—Hefeleker, Roza, 8.9.53, Amsterdam.	De Vries—Slomper, Wilhelmina, 16.8.04, A'dam.
Levison, Sally, 24.5.38, Zutphen.	Rothschild, Johan, 16.6.43, Amsterdam.	Valk, Margot, 24.7.16, Amsterdam.
Levison, Marcus, 8.2.39, Zutphen.	Rothschild, Isaac, 7.2.24, Amsterdam.	Veerman—Oppenheimer, Isaac, 31.1.04, Amsterdam.

CRJ List 4 (Lijst personen aangetroffen in Tröbitz)

Bijlage: nog enkele foto's

Waarschijnlijk links Sophie, vooraan Hans met hun moeder Johanna, hand in hand met Albert. Het zal een winkelstraat in Nijmegen zijn. Enig aanknopingspunt is een uithangbord 'Garen'.

V.l.n.r. Sophie, Albert, Jaap en Hans

Johanna Bronkhorst in de tuin 1932, waarschijnlijk Driehuizerweg 68 (nu: Heyendaalseweg 26)

Jaap en Sophie

Sophie; achter op de foto staat: 1932, 15 jaar

Sophie en Henri met hun moeder Johanna

Israël en Johanna, onbekend waar; achtergrond schoenenwinkel, kruidenierswaren. Mogelijk 1940 in Utrecht?

Jaap en Johanna. Vossenlaan 28, waar Jaap woonde bij Hannie Levitus. Waarschijnlijk 1940 of 1941.

28 Juni 1936, de meesten van de families De Vries en De Jong samen in Nijmegen. Het zal de dag van de verloving van Sophie en Nathan zijn. Ze staan allen voor de auto, heel waarschijnlijk op de Driehuizerweg, nu: Heyendaalseweg. Lange rij in het midden, v.l.n.r.: Simon de Vries, Aäron de Vries, Johanna Bronkhorst, een onbekende man wat naar achteren, Reina (de vrouw van Aäron), twee onbekenden, achter man: Judith de Vries (oma), Sophie, Nathan, het echtpaar Julie Spitz en Izak de Vries, en ten slotte de vader van Sophie, Israël de Jong. Helemaal boven: De broer van Nathan, Hartog De Vries (op de rug; hij heette officieel Naftalie), Albert de Jong en breed zwaaiend: Miriam Roos (de vrouw van Naftalie Hartog De Vries). Vooraan: Hans, Jaap, dan waarschijnlijk Bertha de Vries (zus van Nathan en vrouw van Eliazar Dasberg, die dan ontbreekt op de foto), en ten slotte het paar Joseph van Dijk en Rosette (Rosa) de Vries.

Claim A 19573
 de Vries, Channa
 2.4. 1943
 Aldam, Jan Luykestr. 86
 299436/02
 B 61
 R
 C.S. lijst blad 55
 Baticellist 24
 g.w.
 44
 de Vries, Nathan
 12.11.04
 de V. - de Jong, Sophie 12.11.04
 de V. Judith 29.6.39
 BB 11.11.
 Trein BB. Volgens men.
 Bierehake bij grootouders B.
 Cont. 21.9.45 p.

Systeemkaart Joodse Raad, Channah de Vries; aankomst Westerbork 29 september 1943, barak 61; transport naar Bergen-Belsen 11 januari 1944; de R staat voor Repatriant.